

O IZRICANJU POSVOJNOSTI PRIJEDLOŽNIM GENITIVNIM IZRAZIMA

Kuna, Branko

Source / Izvornik: **Jezikoslovlje, 1999, 2, 34 - 44**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:422206>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Branko Kuna
(Pedagoški fakultet, Osijek)

O IZRICANJU POSVOJNOSTI PRIJEDLOŽNIM GENITIVNIM IZRAZIMA

U našim se gramatikama spominju dva genitivna prijedložna izraza kojima se izriče posvojni odnos: *od+G* i *u+G*. Autor istražuje od Veberove *Skladnje* do suvremenih gramatika navode li se u njima posebnosti izricanja posvojnosti prijedložnim izrazima u odnosu na druge posvojne oblike: pridjeve i posvojni genitiv (aktivnost uporabe, stilske vrijednosti). Stanje zabilježeno u normativnoj literaturi uspoređuje s korpusom koji čine primjeri iz književnoga i novinskoga stila.

U našem je jezikoslovlju malo pisano o posvojnosti, u gramatikama i jezičnosavjetničkoj literaturi o tome se govori uglavnom kao o problemu tvorbe posvojnih pridjeva¹ te neovjerenosti i "nepotrebnosti" uporabe posvojnoga genitiva kada uz njega nije kakva odredba.

Posvojnost kao izvanjezična kategorija, koja se u jeziku ostvaruje određenim gramatičkim sredstvima, uvijek uključuje dvojčani odnos između *subjekta* posjedovanja i *objekta posjedovanja*. U nastavku rabić ću nazive *posjednik* umjesto subjekta posjedovanja i *posjedovano* umjesto objekta posjedovanja kako bi se izbjegla podudarnost sa sastavnicama gramatičkoga rečeničnoga ustrojstva: subjektom i objektom. Činjenica kako u izvanjezičnoj stvarnosti, u pravnom smislu, posjedovano može biti samo fizička stvar, preslikala

¹ Vidi Anić 1989: 129.

se i na jezične odnose te posvojnost u najužem smislu označuje neposredni gramatikalizirani odnos između stvari i njezina vlasnika. U pravilu u tom je slučaju u hrvatskom jeziku mjesto posjednika osigurano za posvojni pridjev. U ovome radu posvojnost se šire shvaća, ona uključuje sljedeće: odnose pripadanja po rodbinskom ili nekom drugom odnosu među ljudima (brat *moga prijatelja*), pripadanje dijela tijela živomu biću (koža *u nje*) te pripadanje dijela kakvom predmetu ili apstraktnomu pojmu (vrata *od sobe*, ključevi *od automobila*).

Dvije su sintaktičke razine na kojima se posvojni odnos može ostvariti: na sintagmatskoj razini i rečeničnoj razini. Posvojni se odnosi u rečenici ostvaruju u jednostavnim rečenicama posvojnoga tipa (s posvojnim glagolima: *imati* i *posjedovati* kao predikatima: *Marko ima kuću*, ili rečenicama s kopulativnim glagolom *biti* i nekim od posvojnih oblika kao imenskim dijelom predikata; *Kuća je Markova* ili *Kuća je njegova*. U sintagmi je to ostvareno kontaktnim položajem posjednika i posjedovanoga. S obzirom na njegovu sintaktičku službu posjednik jest atribut, promatrajući ga izdvojeno u sintagmi, riječ je o zavisnom članu *odredbenici* ili *determinativu* u odnosu na *posjednika* koji je glavni član sintagme *određenica* ili *determinant*.² Valja spomenuti kako je još u prošlom stoljeću Adolf Veber Tkalčević³ rabio stalni naziv *posjedovnik* u značenju današnjega zavisnoga dijela posvojne sintagme, uvidjevši da se on može izricati različitim oblicima, a glavni dio sintagme određuje kao *posjedovana stvar*.⁴ S početka stoljeća Mirko Divković u tom kontekstu rabi dosljedno naziv *vlasnik* neovisno je li riječ o živoj ili neživoj imenici.⁵ Kasniji su gramatičari napustili taj naziv te su uopćeno i opisno govorili o različitim načinima izricanja posvojnosti. Ako je veza među sastavnicama sintagme zasnovana na odnosu sročnosti (kongruencije) *posjednik* može biti izrečen posvojnim pridjevom ili zamjenicom koji se podudaraju u gramatičkim obilježjima s *posjedovanim*. Ukoliko je veza među sastavnicama u sintagmi uspostavljena na odnosu upravljanja (rekcije) tada je *posjednik* sintaktički blokiran (nesklonjiv)

² Izrijekom u nas tako je sintagmu, i njezine članove, prvi odredio Ivo Pranjković (1995: 11) nazivajući je "spojem riječi" koji odražava osnovne gramatičke odnose u rečenici.

³ "Mjesto genitiva izražuje se posjedovnik (ist. B.K.) i pridavnici posjedovnicima na *ov*, *in*, *ji* i *ski*; značenje je isto, ali poraba različna." (Veber 1859: 28)

⁴ "Posjedovnik se mora izražavati pridavnici posjedovnicima /.../ Kada se naznačuje, odakle posjedovana stvar (ist. B.K.) dolazi, ime vuče..." (Veber 1859: 28)

⁵ "... ako je vlasnik (ist. B.K.) *ž i v o t i n j a* ili *b i l j k a*, upotrebljava se pridjev..." (Divković 1917: 195)

u odnosu na *posjedovano* s kojim ne dijeli ni jedno gramatičko obilježje.⁶ U tom slučaju posjednik može biti izrečen imenicom ili zamjenicom u genitivu i dativu te prijedložnim genitivnim i lokativnim izrazima.

U nastavku se govori o genitivnim prijedložnim izrazima u ulozi posjednika.

Posvojne prijedložne genitivne sintagme

U hrvatskim se gramatikama navode dva prijedložno padežna izraza koji u posvojnima sintagmama mogu biti u ulozi *posjednika*: *od+G* i *u+G*. Zašto su oba prijedloga s genitivom, razumljivo je zbog semantičke naravi toga oblika, jer genitiv je korelacijski padež čija je poraba uvjetovana povezanošću dviju pojava po nekom odnosu. Kako posvojnost predstavlja najneposredniji odnos dviju imenskih riječi, stoga i ne čudi što se u većini indoeuropskih jezika ona iskazuje genitivom. Svojstvo genitiva da "uobličuje" imenicu ima i pridjev, a tradicionalno ta se služba naziva adnominalnom što je jednakovrijedno atributnoj ulozi.⁷ U hrvatskom jeziku norma u odnosu na ostale slavenske jezike izrazitu prednost, kada je riječ o atributnoj posvojnosti, daje pridjevu, a genitiv se rabi ako se uz posjednika nalazi kakva odredba (knjiga *moga prijatelja*) ili se zbog tvorbenih razloga ne izvodi pridjev (stanovnici *mlake*, a ne *mlačni stanovnici*).

Postavlja se pitanje zašto neke od tih sintagmatskih i semantičkih funkcija, uz navedeni pridjev i genitiv, imaju i prijedložni genitivni izrazi. Je li riječ o sinonimiji, odnosno postoji li mogućnost potpune zamjenjivosti tih oblika, ili je riječ o izricanju različitih nijansi posvojnoga odnosa. Razlika se nameće već iz same činjenice što je u genitivu glavno sredstvo za izricanje spomenutih sintaktičkih i semantičkih funkcija genitivni morfem, u prijedložno padežnom izrazu to su prijedlozi, a nastavak je od sekundarnoga značenja. Osim pregleda što se u hrvatskim gramatikama od Vebera do današnjih dana pisalo o tim sintagmama, usporedo ću, ako je to potrebno, navoditi potvrde iz korpusa koji čine neka djela hrvatskih književnika iz ovoga stoljeća, te iz javnih glasila.⁸

⁶ Pranjković (1995: 11) navodi četiri vrste odnosa među sastavnicama u sintagmi: *sročnost* ili *kongruencija* (naša kuća), *jako upravljanje* ili *rekcija* (čitati knjigu), *slabo upravljanje* (trčati preko dvorišta) i *pridruživanje* (čitati glasno)

⁷ Lyons 1968: 292-300

Genitiv s prijedlogom *u*

U suvremenim se gramatikama, poput Katičićeve *Sintakse* ili *Hrvatske gramatike*, posvojna značenja prijedložno-padežnih izraza posebno i ne izdvajaju. U Brabec-Hraste-Živkovićevoj ili u Maretičevoj *Gramatici*⁹ u jednoj se rečenici prijedložnom izrazu *u+G* pripisuje značenje pripadanja, a potvrde koje navode gnomski su izrazi - narodne poslovice: *U Milice duge trepavice* ili *U ratara crne ruke, a bijela pogača*, dok potvrda iz suvremene onodobne književnosti nema. U spomenutim primjerima, a tako je i u tridesetak potvrda iz suvremenoga književnoga jezika, imenska riječ u genitivu označuje nešto živo (krila *u galeba*, RM 65; posuđe *u nje*, PP 17). Doduše, Brabec-Hraste-Živković i Divković navode i primjere gdje je posjednik neživa imenica (*Držak je u suda ono što se drži rukom*,¹⁰ *Ni prsti u ruke nisu jednaki*.¹¹ Kako ni u književnom ni u novinskom suvremenom stilu takvi prijedložni izrazi nisu pronađeni, držim da je riječ o rubnoj dijalekatnoj pojavi.¹²

Po čemu se taj prijedložni genitiv odlikuje u odnosu na porabu drugih posvojnih oblika, u našim je gramatikama prvi primijetio A. Veber Tkalčević u svojoj *Skladnji ilirskoga jezika*, još prije gotovo stoljeće i pol, a i njegov opis posvojnoga genitiva (slobodnoga genitiva, genitiva bez odredbe) znatno se razlikuje od onoga što piše u suvremenijim gramatikama.¹³

O tom prijedložnom genitivnom izrazu kaže: "*U* znači, da što biva u *nutarnjosti* čega, bile reči *konkretne* ili *abstraktne* (prijedlog *u*,

⁸ Kratice navodenih djela: A - I. Aralica (1987) *Duše robova*, Znanje, Zagreb; RM - R. Marinković (1988) *Ruke*, Globus, Zagreb; PP - P. Pavličić (1995) *Šapudl*, Znanje, Zagreb; PŠ - P. Šegedin (1988) *Krug što skamenjuje*, Globus, Zagreb; JL - *Jutarnji list*, 10.X.98; G - *Globus*, 6.III.98; GS - *Glas Slavonije*, 11.IX.98; VL - *Večernji list*, 6.XII.98; V - *Vjesnik*, 18.IX.98; HTV - Hrvatska televizija.

⁹ Maretić 1963: 576.

¹⁰ Brabec-Hraste-Živković 1970: 227.

¹¹ Divković 1917: 220.

¹² U nekim se radovima stranih jezikoslovaca primjerice Poljaka Feleszka (1995: 124-125) ili Ruskinje Ivanove (1973: 99-104) navodi kako je s gledišta značenja i sintaktičke pozicije ravnopravan i prijedlog *kod*, no primjeri koje navode isključivo su iz djela srpskih pisaca (dvorište *kod komšije*), a u našim se gramatikama u tom značenju prijedlog *kod* i ne spominje, što ne znači da ne može biti upotrijebljen, posebice u razgovornom jeziku.

¹³ On ne drži da je posvojnomo genitivu mjesto samo kad se od njega ne može tvoriti pridjev ili kada bi se izvođenjem posvojnog pridjeva promijenio smisao, primjerice: "Posjedovnik mora stajati u genitivu /.../ /.../. Kada je ime posjedovnika u pluralu, to jest, kada ima više posjedovnikah; Slavenska literatura Hrvatah dvovrstna je."(Veber, 1876: 111-112)

op.a.). *Genitiv* zahtjeva, kada znači: a) *Osobu*, kod koje je što, pa je ujedno i njezino /.../” te navodi primjere: “U moga susjeda *ima mnogo novaca*... *U nas* je veliko poufanje.”¹⁴

Veber, dakle, tvrdi da ako nešto kod nekoga *postoji*, tada ono njemu i *pripada*, privremeno ili stalno. U suvremenoj anglosaksonskoj lingvistici postojao je pravac u jezičnoj analizi, tzv. lokalizam, koji polazi od pretpostavke kako posvojne izraze po svom gramatičkom ustrojstvu treba promatrati kao podskupine lokativnih izraza u egzistencijskim rečenicama.¹⁵ Egzistencijske rečenice bile bi one s glagolom *biti* kao predikatom koje se mogu zamijeniti, parafrazirati glagolom *postojati*, dakle:

(1) *U Osijeku je trg* - *U Osijeku postoji trg*, pa prema tome - *Osijek ima trg*.

Usporedimo Veberov primjer sa sličnim ustrojstvom:

1. U moga susjeda *ima mnogo novaca*.
2. U mome Osijeku *ima mnogo novaca*

Ne postoji strukturalna razlika, razlika je samo što u prvoj rečenici posjednik znači što živo te je u genitivu, a u drugoj posjednik ima oznaku neživoga te je u lokativu. Pri određenim leksičko-semantičkim uvjetima dva su prijedložna izraza *u+G* i *u+L* gotovo istoznačni sintaktički likovi (imenska je riječ u genitivu etnik izveden od toponima u lokativu):

(2) *U Zagrepčana stanovi posljednjih dana nisu bili dovoljno topli*. (HTV, 7.12.98.)

(2a) *U Zagrebu stanovi posljednjih dana nisu bili dovoljno topli*

Takva je semantička parafraza moguća jer predmetna imenica (stan) koju određuje lokativni izraz podrazumijeva smještenost u granicama pojma obilježenoga lokativom pa i pripadanje tomu pojmu, ali ne po posjedu (kao u *Zagrepčana stanovi* ili s besprijedložnim genitivom *stanovi Zagrepčana*) već po položaju.

¹⁴ Veber 1859: 66.

¹⁵ O tome vidi u Lyons (1977: 469-475). Strukturalnu sličnost između egzistencijskih i lokativnih rečenica Lyons (1968: 390) pojašnjava na dvjema rečenicama: 1. There are lions in africa. 2. There is a book on the table. Za 1. se rečenicu može reći da je egzistencijska, a 2. lokativna jer se teško može parafrazirati glagolom *postoji*. S obzirom na ustrojstvo, obje bi rečenice također mogle biti opisane kao lokativne jer “tvrđnja da nešto postoji ili je postojalo zahtijeva “komplementaciju” s mjesnom odredbom”. Iako je uvriježeno da je osnovna funkcija posvojnih ustrojstava u mnogim jezicima izražavanje posjedovanja, “frazu “X’s Y” ne znači više od “Y koji je povezan s X”; vrsta veze između X i Y često je prostorna blizina ili povezanost.” (Lyons: 1977: 474). Opširnije o srodnosti egzistencijskih, lokativnih i posvojnih izraza i u Kuna 1999: 15-19.

Veber je lucidno uočio tu vezu i jasno je odredio, ali je to palo u zaborav, posebnost i obilježenost toga prijedložno padežnoga izraza u našim gramatikama nije naznačivana, sve do Raguževe *Praktične hrvatske gramatike*. U njoj se bilježi posvojno značenje, ali i prostorna nijansa prijedloga *u* s genitivom jer “znači položaj u vlasništvu ili u području nekoga.”¹⁶ Za takve izraze kaže da su stilski obilježeni i arhaični pa ustupaju mjesto ustrojstvima s prijedlogom *kod*.¹⁷ No Raguž je proturječan jer tvrdi kako je ta zamjena *uobičajena* u primjerima tipa *U njega velika glava* > *Kod njega velika glava* (gdje je izražen posvojni odnos), a s druge se strane “prijedlog *u* čuva osobito uz lične zamjenice... i kad se dadu prevesti u posvojni odnos; npr. *U njega su dugi prsti*”.¹⁸ Takve primjere ne valja zamjenjivati prijedlogom *kod*, tvrdi Raguž, već nekim drugim posvojnim oblikom (*Njegovi su prsti dugi*) ili rečenicom s glagolom *imati* (On ima duge prste).

U ruskom je jeziku upravo taj prijedložni genitivni izraz s glagolom *biti* danas veoma prošireno posvojno sredstvo, a posvojnost se može izreći u takvim rečenicama i bez glagola *biti*.¹⁹ *U menja tetradka*, doslovce bi to značilo *U mene bilježnica*, no ona se prevodi na hrvatski kao *U mene je bilježnica* ili *Ja imam bilježnicu*.

U hrvatskom se jeziku, unatoč tomu što je njegova čestotnost u posljednje vrijeme povećana, izraz *u+G* danas ipak osjeća izrazito stilski obilježenim. Primjerice u rečenici:

(3) *Nije li to dokaz da su hrvatski i srpski dva jezika i da je naročito stručno nazivlje u Hrvata sasvim različito od onoga u Srbiji.* (V, 17)

Jasno se očituje kako poraba genitivnoga prijedložnoga izraza podrazumijeva bliskost, pozitivniji naboj (*nazivlje u Hrvata*) nego li što je to u neutralnom lokativnom izrazu (*nazivlje u Srbiji*). Iako i s arhaičnim prizvukom takve su sintagme znatno proširene, a njihova se modernost primjećuje od naziva knjiga (*Vino u Hrvata*, *Latinsko pjesništvo u Hrvata*), članaka (*Prvi otisnuti prijevod Biblije u Hrvata*) i do promidžbenih poruka (*Prvi pils u Hrvata*). Zbog čestotnosti imena Hrvat u takvim sintagmama one na sebe skreću veliku pozornost više svojim oblikom nego li porukom, te se dobiva bizaran i ironičan prizvuk, kao u spomenutoj propagandnoj poruci. U svezi sa širenjem

¹⁶ Raguž 1997: 133-134.

¹⁷ Slično tvrdi i srpski lingvist M. Ivić: “Konstrukcija sa *u* u ovom značenju nije više, u stvari, uzuelna forma našeg književnog jezika; potiskuje je konstrukcija sa *kod*” (1958: 148).

¹⁸ Raguž 1997: 133-134.

¹⁹ Seliverstova 1973: 95-105.

spomenutoga genitivnoga prijedloznoga izraza valja upozoriti na jedan paradoks: I dok se punih pedeset godina naše jezikoslovlje borilo protiv porabe posvojnoga genitiva koja nam je nametana i administrativnim putem, a ta se pojava pojačavala utjecajem ruskoga jezika koji je stizao preko Beograda,²⁰ s druge strane poraba prijedloznoga genitiva biva obilježena sredstvom biranoga nacionalnoga stila.

Osnovno značenje prijedloga u jest mjesno, prostorno značenje te ono i u posvojnim sintagmama može biti očuvano što stvara semantičku nepreciznost, primjerice u rečenici:

(4) *Par levisica u nas stoji 15 maraka.* (VL, 29)

izraz *u nas* može biti interpretiran kao *posjednik*, u atributnoj ulozi, te bi ga se u tom značenju moglo zamijeniti pos. zamjenicom *naš*, dakle *Par naših levisica stoji 15 maraka*. No izraz *u nas* može biti shvaćen i kao priložna oznaka, jer posjedovano ne mora biti naše već se ono samo prodaje *u (kod) nas* (iz konteksta to postaje jasno).

Posebnost ovih sintagmi očituje se i u sintaktičkoj poziciji koja je bliskija priložnim oznakama, nego li atributnim. I dok je ostalim nesročnim atributima mjesto iza imenice u neobilježenom redu riječi, izraz *u+G* je slobodan, može stajati prije ili poslije glavnoga člana sintagme:

(5) *U nje je posude bilo plavo.* (PP, 17)

(6) *Koža je u nje bila zagasita, preplanula od sunca ...* (NF,9)

Genitiv s prijedlogom *od*

Posvojno značenje toga prijedloznoga izraza uglavnom bilježe sve naše gramatike. Maretić naglašava alterniranje prijedloznoga genitiva s besprijedložnim, stoga ti oblici imaju istu sintaktičko-semantičku ulogu, ali ne navodi nikakva ograničenja pri njegovoj porabi. Drukčijega su mišljenja Brabec-Hraste-Živković koji posvojnu upotrebu toga izraza ograničavaju samo uz posjednika koji znači što neživo (ključ od ormara, sjeme od kupusa). Prijedlog *od* uz imenice koje znače što živo nije standardan te ga valja zamijeniti nekim drugim sredstvom (bilježnica od sestre > sestrina bilježnica, suknja od moje majke > suknja moje majke). Slično čine Težak i Babić u *Gramatici hrvatskoga jezika*,²¹ no oni ne uzimaju u obzir

²⁰ Vidi Babić 1969: 21-23.

²¹ Težak-Babić 1992: 254.

morfosintaktička obilježja, odnosno dijelom izjednačuju sintaktičke funkcije prijedložnoga i besprijedložnoga genitiva, umjesto *knjiga od Zdenke*, *kuća oca* valja reći *Zdenkina knjiga*, *očeva kuća*, no kasnije napominju kako se može upotrebljavati genitiv s prijedlogom *od* kad imenica u genitivu znači nešto što nije živo. U Katičićevoj *Sintaksi* prijedložni izrazi nisu ni interpretirani, no on slične sintagme u kojima je genitiv u značenju cjeline kojoj pripada kakav dio i koji bi mogao biti zamijenjen prijedložnim izrazom izdvaja u zaseban sintaktičko-semantički tip - tzv. *genitiv cjeline*.²²

U promatranom korpusu čestotnost posvojnih sintagmi u kojima je posjednik izrečen vezom *od+G_[-živo]*, dakle koje su normativno dopuštene, bitno je manja nego li besprijedložnih genitiva tako da se i ne može govoriti o istosti sadržaja dvaju oblika, već samo o sličnosti.²³ Inače u tom semantičkom posvojnem tipu posjednik znatno češće ima genitivni oblik (slobodni i prijedložni) od posvojnih pridjeva kojima tradicijska hrvatska gramatika daje uvijek prednost. Vjerojatno je razlog tomu svijest o posvojnosti (kao logičkoj kategoriji) koja podrazumijeva odnos između stvari i njezina vlasnika i koji se u hrvatskomu jeziku, ako nije riječ o prepreci tvorbene naravi, uvijek izriče pos. pridjevom. Kako predmet ne može posjedovati drugi predmet, već je tu riječ o nekoj vrsti dodira (odnosa), razumljivo je što je tada mjesto posjednika osigurano za korelacijski padež kao što je genitiv (s dodatnim morfološkim obilježjem ili bez njega): *zakon logike*, *pepel od cigarete*, *grieh struktura*, *poklopac od bunara*, *držak noža*, *list od palme*.

Zašto se jedna sintagmatska funkcija izriče različito (prijedložno ili besprijedložno) teško bi se moglo objasniti na temelju morfosintaktičkih obilježja, a bez uključivanja semantičkih i pragmatičkih kriterija. Da se uočiti u tim sintagmama kako su obje sastavnice konkretne imenice te je upotreba prijedloga *od* zastupljena u slučaju kada se osjeća jasna odvojivost posjedovanoga od posjednika:

(7) *!.../ ali taj vječni mladić koji često gubi ključeve od automobila*. (G, 75)

(8) *Eno ti tamo konop od imbrića, što pujem vodu, drugog nemam*. (PŠ, 61)

(9) *Skupite pet čepova od boca Coca cole i pošaljite ih*

²² U tu kategoriju Katičić (1991: 423-425) ubraja pripadanje: dijela materijalnomu predmetu (ugao *kuće*) dijela tijela biću (glava *zatočnika*)...

²³ U konkurenciji na mjestu posjednika koji je neživa imenica stoje još i posvojni pridjevi ali i lokativni izraz, dakle moguće je: 1) *prozor sobe*, 2) *prozor od sobe*, 3) *sobni prozor*, 4) *prozor na sobi* ili *prozor u sobi*.

(HTV, 13.3.98)

U njima se jasno čuva ablativno značenje koje je sa sinkronijskog gledišta jezičnomu predstavniku nema veće vrijednosti. U slučaju da su sastavnice u sintagmi apstraktne imenice upotreba bi prijedložnoga genitiva u standardnom jeziku bila neobična ili izrazito dijalekatno obojena: *zakon logike* - **zakon od logike*; *vrsta riječi* - -**vrsta od riječi*. I tu činjenicu također uočava Veber te je bilježi u svojoj *Skladnji*: "Kada se pobliže označuju stvari, koje se grabiti dadu, metje se pred genitiv predlog od, n.p. *Versi* od gorah, *ključ* od vratih... *na vratih* od grada."²⁴

Kako je prijedložni izraz *u+G* isključivo u ulozi izricanja živoga posjednika, nameće se zaključak da prijedložni izraz *od+G* predstavlja pozicijsku morfosintaktičku inačicu, uvjetovanu semantičkom kategorijom živosti, iako prijedložnost sama po sebi nije pogodna za izražavanje te razlike. No upravo norma nameće tu simetriju jer ne dopušta uporabu prijedložnog izraza *od+G_[+živo]* za izricanje posvojnosti. Ipak u određenim funkcionalnim stilovima, razgovornom, novinskom i književnoumjetničkom stilu, u promatranom korpusu gotovo je podjednak broj sintagmi u kojima je *posjednik* živa imenica s onim u kojima je posjednik neživa imenica:

(10) *Kad bi ja imao samo adresu od čere u Americi...*

(RM, 58)

(11) *Što on to hoće s tim rukopisom od Verene?* (PŠ, 187)(12) *Kako je naglasio, ljudi od Crnogorca donijeli su oružje koje su podijelili.* (GS, 43)

Svi ti primjeri uzeti su iz dijaloških oblika u kojima se oslikava opušteniji kolokvijalni govor, govor u obitelji ili na ulici, dakle neformalna komunikacija. No ima i primjera kada bez promjene značenja nije moguća zamjena izraza *od+G_[+živo]* s normativno ovjerenim posvojnim pridjevom. Sintagma iz rečenice (11) *rukopis od Verene* normativno nije ovjerena, ako je riječ o stalnom vlasništvu, no iz konteksta postaje jasno da rukopis (tekst) nije njezin (Verenin), već se samo nalazi privremeno u njezinu vlasništvu jer tekst potječe od druge osobe. Semantičku dvoznačnost imamo i u sljedećem:

(13) *U to vrijeme redovito sam vodio konje od Nijemaca na pojenje.* (JL, 31)

Ako bi se prijedložni izraz *od Nijemaca* zamijenio pridjevom *njemački*, bio bi promijenjen smisao jer pridjev u tom kontekstu sugerira podrijetlo ili pasminu konja, a može i kvalitetu. No pridjev

²⁴ Veber (1859: 27)

isto tako isključuje i nijansu ablativnosti koja je zastupljena u izvornoj sintagmi *konji od Nijemaca*. Prijedložnim se izrazom izriče i izvorište radnje, ali i posvojnost koja može biti stalna, ali i privremena (koja proistječe iz prostorne blizine). Takva semantička nepreciznost, ili bolje reći neodređenost nije svojstvena posvojnim pridjevima koji su po svojoj naravi uvijek jednoznačniji, određeniji.

Ciljem je ovoga rada utvrditi specifičnost prijedložnoga izricanja posvojnosti u odnosu na neka od drugih posvojnih sredstava. Genitiv ima najšire semantičko polje od svih padeža i može imati gotovo sve sintaktičke funkcije u rečenici, stoga i ne čudi što on veže uza se i najviše prijedloga (oko 60). Dvama od njih svojstveno je i značenje posvojnosti, no njima se izriče manje jasna, neprecizna posvojnost često pomiješana s drugim značenjima: prostornim, ablativnim, egzistencijskim. Izraz *u+G* stilski je obojen, s arhaičnim prizvukom, no za razliku od drugih genitivnih oblika koji su neobilježeni u postpoziciji u odnosu na posjedovano, taj izraz u sintagmi može biti neobilježen i u antepoziciji. Ako sastavnice sintagme imaju semantičke oznake [+konkretno] i [-živo] uobičajen je prijedložni izraz *od+G*, u drugim leksičko semantičkim klasama imenica poraba je tog izraza naglašeno obilježena ili proskribirana (*brat od prijatelja*). Ipak stilske mogućnosti tih genitivnih prijedložnih izraza nalaze primjenu u različitim funkcionalnim stilovima hrvatskoga jezika.

LITERATURA

1. Anić, Vladimir (1989) *Posvojnost u anaforizaciji*, Jezik, god. XXXVI., br. 5, Zagreb, str. 129-132.
2. Babić, Stjepan (1969) *Vozni red, a ne red vožnje*, Jezik, god. XVII., br. 1, Zagreb, str. 21-23.
3. Brabec, Ivan - Hraste, Mate - Živković, Sreten (1970) *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
4. Divković, Mirko (1917) *Oblici i sintaksa hrvatskoga jezika*, Zagreb
5. Feleszko, Kazimierz (1970) *Składnia genetywu i wyrażen przyimkowych z genetywem w języku serbsko-chorwackim* (prijev. (1995) *Značenja i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*, Beograd)
6. Ivanova, T.A. (1975) *Sinonimičeskij rjad so značenijem otčuždaemoj prinadležnosti v sovremennyh slavjanskih literaturnyh jazikov*, Prilozi proučavanju jezika, god. XI., Novi Sad, str. 93-105.

7. Ivić, Milka (1958) *Sistem predloških konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku*, Južnoslovenski filolog, god. XXII., Beograd, str. 141-166.
8. Kuna, Branko (1999) *Izricanje posvojnosti genitivom u hrvatskom književnom jeziku*, Magistarski rad u rukopisu, Zagreb
9. Lyons, John (1968) *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge
10. Lyons, John (1977) *Semantics*, Cambridge
11. Maretić, Tomo (1963) *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb
12. Pranjković, Ivo (1995) *Sintaksa hrvatskoga jezika*, (udžbenik za 3. razred gimnazije), Školska knjiga, Zagreb
13. Raguž, Dragutin (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb
14. Seliverstova, O.N. (1973) *Semantičeskij analiz predikativnih pritižatel'nyh kontrukcij s glagolom byt'6*, Voprosy jazykoznanija, br. 5., str. 95-105.
15. Veber Tkalčević, Adolfo (1859) *Skladnja ilirskoga jezika*, Zagreb
16. Veber Tkalčević, Adolfo (1876) *Slovnica hrvatska*, Zagreb

ABOUT EXPRESSING POSSESSION BY PREPOSITIONAL GENITIVE PHRASES

Croatian grammars mention two genitive prepositional phrases used for expressing possession: *od+G* and *u+G*. The author searches the works from Veber's *Syntax* to contemporary grammars for particularities in expressing possession by prepositional phrases in comparison to other possessive forms: adjectives and possessive genitive (usage distribution, stylistic values). He compares the state recorded in normative literature to the corpus composed of the examples of literary and journalistic style.